

CAP A UNA METODOLOGIA NOVA

«Queda clar que no hi haurà història completa, sobretot història rural digna d'aquest nom, si no és possible d'investigar sistemàticament la vida dels homes per sota del nivell del mercat.»

F. Braudel

(*Civilisation matérielle, économie et capitalisme, XVe.-XVIII siècle*)

L' exigència col·lectiva envers el rigor científic de la història ha arribat a tal punt que constitueix un sostre, més enllà del qual traspassariem la barrera del temps. Volem saber i conèixer les coses tal com s'esdevingueren, segons el vell ideal, avui ja no tan inassolible, de Ranke. I cada dia avancem en aquest camí. Som lluny encara de la fita, però ens hi acostem inexorablement. El dia que hi arribem, la humanitat i la història s'identificaran, amb totes les conseqüències que això comporti i que desconeixem, però que han de ser d'un abast incalculable.

Molt més modestament, avui per avui, podem fer realitat la suggerència braudeliana. Investigar sistemàticament la vida dels homes per sota del nivell del mercat és una tasca assumible –i assumida– per la nova generació d'historiadors d'aquesta fi del segle XX. Una tasca d'equip sobretot.

Tres són els puntals bàsics d'aquesta nova metodologia històrica:

- la casa;
- la família;
- la feina.

LA CASA

Per qualsevol dels nostres pobles, els arxius guarden bon nombre –tot sovint uns quants centenars– d'inventaris domèstics. En termes d'economia preindustrial un inventari *post mortem* (atenció: no un inventari d'embarament judicial) és un indicador exhaustiu i fiable de l'estat material de la casa inventariada. I diré més encara: per regla general, un inventari per si sol revela la condició social i econòmica del cap de casa, el graó que ocupa en l'escala local. Aquesta és, diguem, la lectura final del document. Ens hi fa arribar la riquesa excepcional de la naturalesa d'aquest tipus de documentació rigorosa i precisa. Però, alhora, a casa nostra –i als països llatins en particular–, la informació ve complementada pel gran nombre, com ja he apuntat, d'inventaris exigents, que poden arribar en algun cas a constituir el 10 per cent anual de les llars de la població respectiva, és a dir, que des del segle XIV l'historiador disposi *cada any* de la descripció minuciosa d'un nombre de cases de la localitat, descripcions que poden arribar a triplicar-se en anys de mortalitat, no gens infreqüents en la societat antiga. Certament que el *desiderata* fóra d'assolir el 100 per cent anual, fita que probablement podrà atènyer l'investigador d'un futur encara llunyà.

El coneixement exacte i precís d'un moment determinat anual del 5, el 7, el 10 per cent de les llars materials d'un poble, què permet?

A curt termini, és a dir, per a la conjuntura (5 anys, 10 anys), la informació fornida pels

inventaris té un valor immediat i parcial, limitat quantitativament per llur percentatge en relació a la totalitat de les llars del poble. Nogensmenys, aquest valor pot esdevenir absolut en casos i circumstàncies concretes. Per exemple: notícies coincidents sobre la collita, implantació d'una nova varietat de cultiu, de tècnica agrícola o professional, adopció de noves peces de roba, de cuina, d'higiene, etc. Les innovacions constitueixen, doncs, el principal valor de les informacions dels inventaris a curt termini. És un valor immediat i de signe qualitatiu. Òbviament, és un valor de primera fila en el canvi històric.

La importància excepcional del tipus de documentació que comentem (els inventaris *post mortem*) es fa, però, més evident encara quan considerem la informació que faciliten a llarg termini. Al valor qualitatiu, hi hem d'afegir ara el quantitatiu, no tant pel nombre absolut de llars ressenyades com per l'augment del coeficient obtingut a través del càlcul de probabilitats. Això permet de contestar preguntes tan capitals com, per exemple: la gent d'aquella localitat, menjava millor (regularitat, abundància, dieta més equilibrada, etc.) al segle XVIII que al XVII? Al XVII que al XVI? Al XVI que al XV? I no sols contestar aquests interrogants, sinó quantificar-los degudament. El llarg termini als inventaris permet, en una paraula, de confeccionar sèries, observar-ne les tendències, treure'n les conclusions. L'índex de fiabilitat serà naturalment més elevat com més inventaris tinguem i com més llarg sigui el període observat.

En resum, i com a conseqüència: els milers de dades que de seguida sumen unes poques dotzenes d'inventaris *post mortem* constitueixen una eina fonamental i indispensable, la primera de totes, per al coneixement de la vida material dels homes

Retrat familiar realitzat a Girona l'any 1900.

en els segles passats. No serà balder de recordar que en general fins avui, i més concretament a casa nostra, l'aprofitament sistemàtic de l'excel·lent massa informativa que són els inventaris catalans ha estat negligida i bandejada no menys sistemàticament. La nova metodologia històrica en reivindica la prioritat.

LA FAMÍLIA

Un segon pas és el de conèixer la gent a cada moment. La gent en particular, individualitzada. Aquesta exigència constreny més i més l'àmbit geogràfic estudiat i comporta o requereix una necessària modèstia en l'historiador o l'equip d'historiadors. Aprofundir significa limitar-se. La clau del progrés historiogràfic rau paradoxalment en el grau de consciència d'aquesta limitació: com més conscient en sigui l'historiador i més s'autolimiti, més progressarà. I amb ell la ciència històrica.

La demografia és una disciplina amb entitat pròpia. Però la demografia històrica ha d'estar en tot moment al servei de la història, en funció de la qual existeix. Els registres parroquials, molt més treballats que no pas els inventaris, permeten —auxiliats per les llistes de compliment pasqual— la reconstitució de les famílies. Malgrat la imprecisió dels registres antics, no hi ha cap altre mètode. L'examen del moviment demogràfic d'una localitat (s'entén, casa per casa i any per any) té també un valor doble, segons que considerem el curt o el llarg termini. Però, a la metodologia tradicional, cal exigir-li ara que vagi més enllà i arribi a aspectes on no ho havia fet mai o només molt marginalment: quantificar la incorporació dels infants al treball, llur separació de la família, sistematitzar l'estudi dels capítols matrimonials (que és una altra de les grans fonts no explotades; fins a la revolució de-

mogràfica, al segle XVIII, *totes les parelles de nuvis formalitzaven capítols*), aclarir els freqüents casos i errors de duplicitat personal per defunció anterior o canvi de nom de pila a partir del bateig, que ha fet creure alguns historiadors massa precipitats que l'edat dels nuvis era superior a allò que realment fou, etc., etc. Fins arribar a assolir —i això no són només paraules— el ritme propi de cada *tempo* històric.

LA FEINA

I finalment, lligat als apartats anteriors en un sol tot, l'anàlisi de la feina individual i col·lectiva. Les tasques agrícoles i comercials, les transaccions de tota mena: compres i vendes, préstecs, hipoteques, arrendaments i contractes, avinences i concòrdies, etc., reflecteixen la vida del treball a través del pas dels anys, formen el contingut principal dels manuals notariais (o dels llibres d'escrivania del rector respectiu en funcions de notari). Tots ells vertebrats de vegades per les llibretes del delme i la primícia, en funció dels quals l'historiador pot arribar a conèixer les collites del terme any per any i casa per casa. Quan es dona aquesta circumstància feliç, el fil conductor de l'economia domèstica esdevé evident i explica moltes coses (jo diria que ho explica gairebé tot): la manca de braços per pobresa demogràfica, l'emigració o la immigració, el mecanisme de l'equilibri estantis en-

tre recursos i població, les modalitats, els casaments precoços...

Aquest apartat concernent l'economia-treball és més freqüent pels nostres estudiosos. La metodologia que propugnem arriba, però, al seguiment unifamiliar a través dels segles per tal d'intentar superar —com a únic mitjà d'aconseguir-ho— la barrera de les preguntes sense resposta: *aquesta* que ara estudio, en *aquest* any de gràcia (o de desgràcia) en què hi ha hagut inundació, o pedregada, o sequedat, o guerra, i en què la família ha obtingut *aquesta* collita, en què ha venut i/o ha comprat *això* i *allò*, en què habita *aquesta* llar amb *aquest* contingut, *aquests* estris de treball, *aquests* deutes, *aquest* numerari o *aquest* no-numerari; *aquest* romandre immers en *aquest* medi ambient i en *aquest* nivell de vida tots els dies de l'any, fins a quin punt expliquen la mort del nadó, de la partera, o que no mori ningú de la família durant tres anys seguits, cosa certament ja més insòlita, i el pòsit, el gruix, el rastre d'un any, i un altre, i un altre...? La conclusió és òbvia: cal examinar-los amb tota cura (anàlisi exhaustiva) i un per un. No hi ha cap altre camí. La història és un luxe en tots els sentits. Qui no ho entengui d'aquesta manera farà bé de dedicar-se a una altra disciplina. Només així podrem formular síntesis. Només així podrem arribar a establir causes. Només així assolirem la història.

JAUME CODINA